

SZAKONYI KÁROLY

Lajos bácsi*

EMLÉKEK KÁDÁR LAJOSRÓL

Apám még jóval a születésem előtt főpincér volt a Margitsziget Nagyszálló éttermében. Kollégái közül az egyikkel különösen jó barátságba került, egyidősek voltak, és mindketten vidékről származtak, apám csaknem gyerekként, tíz-valahány évesen a Dunántúlról, a később Burgenlandhoz csatolt Fülesről (Nikits), ahol a Zichy birtokon nagyapám uradalmi gazda volt. Nagyanyám fivére Budapesten volt vendéglős (Bécsben tanulta a szakmát), apám hozzá került fel pincértanulónak, itt érte a háború, besorozták és tizenhatban kikerült az olasz frontra. Az őszirózsás forradalom után leszerelt, neves éttermekben, szállodákban dolgozott, így került a Szigetre is. Említett kollégája – Kádár Lajos – az Alföld világából jött Pestre, a háború őt az orosz hadszínterre sodorta, nem volt olyan szerencsés, mint az apám, fogságba került, mégpedig borzasztó körülmények közé, a doni szénbányákba. Rabszolgasors jutott neki, s ha a golyók nem érték is a harcokban, itt a halál torkában érezhette magát.

Az elegáns szigeti Nagyszállóban apám fizetőpincér volt, főúr, Kádár Lajos azonban csak felszolgáló, mivel ő nem tanulta a szakmát, a háború után különféle munkákból tartotta fenn magát és feleségét, Török Etelt, a pincérségbe csak belecsöppent. Élményei – a tiszaháti táj embereinek a sorsa, pásztorok, juhászok életmódja meg a háború, a szörnyű fogság – írásra serkentették. Nem tudok róla, hogy miként érintette meg az irodalom, mit olvasott, kit ismert, de feltételezem, hogy éppen a pincérkedés idején – minthogy jó helyeken dolgozott – találkozhatott a művész vendégek között írókkal is, főleg a Szigeten, hiszen ha csak Szép Ernőre gondolok, akkor eszembe jut, hogy voltak, akik a szigeti panziók valamelyikében éltek. (Legénykorában Ady Endre is.) Csupán azért gondoltam erre, mert apámra hatással voltak művész vendégei. Némi írói próbálkozásáról tudok is, megmaradt egy füzetbe írt története arról, hogy Fülesről a húsvéti ünnepek előtt mint mentek a bátyjával kalapot vásárolni Bécsújhelyre, és útközben hogyan gyűjtöttak a kukoricabajuszából megtömődött, maguk farigcsálta pipára.

Apám tudott Kádár Lajos írói ambícióiról, azzal segítette, hogy átadta neki a szabadnapjait, hadd írhasa a regényét szoba-konyhás lakásukban, ahol a konyhában Etelka asszony varrógépe állt, minthogy ruhák varrásával foglalkozott.

Mikor megszülettem, már *volt Lajos bácsi*, főleg arra az időre emlékszem, amikor 1937-től megvolt a vendéglőnk a hetedik kerületben, és ő gyakran eljött, az üzlet tágas konyháján ült le velünk (húgommal meg velem) mesélni. Az óriásról mesélt, aki a Dunába lógatja a lábát, és a fülében lakik egy törpe. Ez a törpe néha belekapaszkodik az óriás kajla bajuszába, és azon hintázik. Húgom Lajos bácsi egyik térdén ült, én a másikon, s hol egyikünk, hol másikunk fordította maga felé az arcát, hogy *nekem mondja, nekem mondja!* Frissében hozta megjelent könyvét dedikálva. A *Doni ha-*

* lásd: Életünk 2020. május – június

lálbánya már megvolt, sokszor hallottuk megjelenésének kalandos történetét, hogyan vitte fel Zilahy Lajos lakására elegáns aktatáskában a kéziratot, mert ha a kéziratot sutba lehet is vágni, a drága táskával el kell számolni. Móricz Zsigmondot is emlegette, hogy mennyire dicsérte, szorgalmazta a hadifogoly napló megjelenését.

Nagyon szerényen éltek, voltunk náluk a Kmetty utcában, a konyha tele volt ruhaanyagokkal, cérna és szabókréta meg gombostű – ezek voltak Etelka néni körül mindenütt. Őt mindig gondterhelten láttam, arcán – noha kedves, szelíd teremtés volt – némi szomorúság tükröződött, annak ellenére, hogy szeretetben éltek. De talán a férje váratlan írói felfutását követte nehezen. Ami azt illeti, nem is nagyon jártak el sehová. Amikor Kádár ismert író lett a *Rozika*, a *Tyúkász Péter*, a *Cigányok* után, nélküle utazott a vidéki felolvasó körutakra, vagy más népi író társaságában, vagy egy minisztériumi, sajtókamarai tisztviselővel. Abban az időben már babos, lazán kötött csokornyakkendőt viselt, művésziestet. Novelláit hozták a lapok, a kiadók is fizették a könyveit, de hogy az előlegtől a végelszámolásig megéljenek, apám – az üzletember – baráti kölcsönökkel kisegítette.

A Kmetty utcából a Rákóczi útra költöztek, a 2o. szám alatti házba, ahol egy tágas lakásban éltek, minthogy a helyiség a *Tücsök* egyesület irodája volt. Aztán onnan kerültek az Elemér utcai kétszobás lakásba, (mai neve Marek József utca) itt élt haláláig.

Arra is emlékszem, hogy elhozta a vendéglőnkbe Sinka Istvánt. De nem nálunk volt a népi írók egy csoportjának asztaltársasága, köztük Erdélyi Józsefnek, Szamadó Ernőnek, Sinkának és másnak, hanem Kádár Lajos egyik sógorának a vendéglőjében, a Szentkirályi utcában. Sinka azonban dedikált apámnak két könyvet is, a *Himnuszok Kelet kapujában*, meg a *Pásztorének* címűt. Veres Pétert is Kádár Lajos révén ismertem meg. Sokat hallottam akkoriban az *őstebetségekről*. Nagy kultusza volt annak, hogy a népből jönnek a valódi tehetségek, magukkal hozva az élet valóságát. Móricz Zsigmond is hirdette ezt. Felfigyelt mindenkire, segítette őket. Ott volt például *Örvös Lajos*, novellákat írt, maga mellé vette a *Kelet Népe*hez, rábeszélte, hogy tanuljon franciául, ki is került a Sorbonra, s lett Balzac-kutató meg jó fordító. *Kopré József* is ott látbatlankodott Móricz körül. És egy dunántúli költőt is jó szívvel támogatott, *Sümegi Tóth Tivadart*. Ezt a szolid fiatalembert sokra tartotta, az OTI-nál (Országos Társadalombiztosítási Intézet) szerzett neki szerény állást, de Kádár révén beajánlotta hozzánk is. Minden délben ott ebédelt nálunk a vendéglői családi asztalnál, és hogy ne érezze ajándéknak, átvette velem, másodikos elemistával a leckét. Ő is laza kötésű csokornyakkendőt viselt, fekete haja a vállát verdeste, sovány volt, tüdőbeteg. Negyvenkettőben halt meg, Móricz még búcsúztatta a lapjában, aztán ő is elment. Kilencedik születésnapomra kaptam tőle egy Petőfi Összest, bordó vászonkötésű kötetet, ajánlásul azt írta bele: „*Ha elhagytad majd a mesék világát, olvasgasd ezt a könyvet, és tanuld meg becsülni a költészetet*”.

Megbecsültem. Az ő megismerésük kelthette fel bennem az érdeklődést az irodalom iránt. Kamaszkoromban aztán sokat olvastam, késő éjszakáig faltam a könyveket (az volt a mi televíziónk). Klasszikusok, világirodalom... Móricz, Tersánszky, Tamási Áron... Láttam őket a könyvnapokon. A sátraknál a kórúton, a Nemzeti Színház felé. Meg ott is, a téren. Az Athenaeum meg a Stádium sátra... A negyvenkettes nyár, Lajos bácsi dedikálja a könyveit.... Móricz még ott van, szeptemberben vitte el az agyvérzés... Aztán jöttek a háborús évek. De az már egy másik történet.